

Prof. dr hab. Stanisław Dubisz
Emerytowany profesor zwyczajny
w Uniwersytecie Warszawskim
s.dubisz@uw.edu.pl

Opinia o dysertacji doktorskiej pana mgra Andriia Barana pt. *Miejsce fonetyki w glottodydaktyce polonistycznej na poziomie początkującym – na przykładzie nauczania Słowian wschodnich języka polskiego jako obcego*, Warszawa 2023, kmpis ss. 280

Głównym zadaniem, które wyznaczył sobie autor opiniowanej dysertacji, było określenie realnych potrzeb Słowian wschodnich (Ukraińców, Białorusinów i Rosjan) w zakresie dydaktyki fonetyki języka polskiego jako obcego. Pan mgr Andrii Baran ujmuje pojęcie fonetyki *sensu lato* jako dział pomocniczy gramatyki, obejmujący teorię, zasady wymowy, nauczanie poprawnej wymowy oraz nabywanie kompetencji z tym związanych, tj. odpowiednich kompetencji w zakresie grafii i ortografii. Drugim zadaniem, które *de facto* umożliwiło realizację zadania nadrzędnego, było określenie zakresu oraz jakościowego zróżnicowania kontaktów i interferencji w płaszczyźnie fonetycznej, zachodzących w wyniku ustnej realizacji tekstu polskiego przez użytkowników języków wschodniosłowiańskich.

Służył temu eksperyment badawczy, który polegał na tym, że odpowiednio spreparowany tekst w języku polskim został odczytany przez 110 respondentów, których realizacje zostały nagrane. Ostatecznie za podstawę materiałową przyjęto 90 nagrań, które zostały odsłuchane i przetranskrybowane. Respondenci (58 kobiet, 32 mężczyzn) mają następujące pochodzenie: Ukraińcy – 66, Białorusini – 15, Rosjanie – 7, inne – 2. Respondenci byli w wieku od 15 do 58 lat i wszyscy byli uczestnikami kursów (lektoratów) języka polskiego jako obcego na poziomie początkującym w siedmiu wyspecjalizowanych placówkach dydaktycznych w Polsce (UW, UJ, UŁ, UŚl., UMCS, UWr., „TOGETHER” – Warszawa). Szczegółowe dane socjolingwistyczne respondentów znajdują omówienie i interpretację w dysertacji. Łącznie z transkryptów uzyskano 21 627 form tekstowych, z których 10 359 (47,9%) to formy zrealizowane poprawnie, a 11 268 (52,1%) to formy z odchyleniami od normy fonetycznej języka polskiego. Średnio pojedynczy tekst (nagranie, transkrypt) zawierał 236 form, z czego średnio 125 zostało zrealizowanych (odczytanych) niepoprawnie. Jak pisze doktorant: „Taki stan świadczy o tym, że, po pierwsze, nauczaniu wymowy i fonetyki poświęca się na lekcjach języka polskiego jako obcego za mało czasu. Po drugie, oznacza to, że choć korelacja form niepoprawnych do poprawnych nie jest

wysoka procentowo, niemniej jednak jest to temat ważny i należy mu się przyjrzeć uważniej” [s. 106]. W innym fragmencie dysertacji [por. s. 174] autor podkreśla, że wbrew pozorom fonetyka języka polskiego dla Słowian wschodnich stanowi nie mniejszą trudność niż gramatyka, co jest również doświadczeniem samego doktoranta, ponieważ – będąc Ukraińcem – nie miał kontaktu z polszczyzną od urodzenia i nauczył się języka polskiego dopiero podczas studiów na Przykarpackim Uniwersytecie Narodowym im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku.

Dysertacja autorstwa pana mgr. Andriia Barana składa się z następujących części: *Spis treści; Wstęp; rozdział I: Zarys fonetyki języka polskiego, ukraińskiego, rosyjskiego oraz białoruskiego; rozdział II: Fonetyka w glottodydaktyce. Dyskurs teoretyczny; rozdział III: Opis przeprowadzonych badań; rozdział IV: Jakościowa analiza zebranego materiału; rozdział V: Propozycja glottodydaktyczna dla nauczycieli języka polskiego jako obcego oraz ćwiczenia fonetyczne; Wnioski końcowe; Aneks 1. Zapisy fonetyczne tekstów; Aneks 2. Formy fonetyczne zawierające błędy; Bibliografia; Spis tabeli i wykresów; Summary*. Łatwo zauważyć, że dwa pierwsze rozdziały mają charakter opisowy i teoretyczny, przedstawiają systemowe tło podjętej problematyki z zakresu glottodydaktyki fonetyki języka polskiego oraz literaturę przedmiotu i ocenę jej zawartości. Świadczą one dobrze o wiedzy doktoranta w tych zakresach i dobrej znajomości różnojęzycznych opracowań. Dwa następne rozdziały (obejmujące ponad 60 ss. tekstu) zawierają szczegółowy opis etapów i technik przeprowadzonych badań oraz precyzyjną analizę materiału językowego, koncentrującą się na omówieniu ponad 70 rodzajów i typów odchyleń od normy fonetycznej języka polskiego, które wystąpiły w zebranych nagraniach (i ich transkryptach) . Dopelniają je aneksy, które prezentują kompletny korpus materiału, będącego podstawą dysertacji. Rozdział ostatni zawiera autorską propozycję metodyczną i stanowi właściwą klauzulę glottodydaktycznego wątku dysertacji.

Autor stosuje strukturalistyczny model opisu podsystemu fonetycznego polszczyzny oraz języków wschodniosłowiańskich, przyjmuje również systemową koncepcję normy językowej. W odniesieniu do klasyfikacji faktów fonetycznych i odchyleń od normy stosuje metodę kontrastową w ujęciu S. Dubisza z podziałem na kontrasty interferencyjne, defektywno-deformacyjne i innowacyjno(-archaiczne). Pan mgr Andrii Baran umiejętnie łączy analizy z zakresu klasycznej fonetyki nadawcy, stanowiące podstawę naukową dysertacji, z przyjętymi celami glottodydaktycznymi oraz komentarzami lapsologicznymi z uwzględnieniem aspektu porównawczego w płaszczyźnie: system fonetyczny języka polskiego – systemy fonetyczne języków wschodniosłowiańskich. W tym kontekście opiniowana dysertacja ma charakter

interdyscyplinarny i komparatystyczny, choć – oczywiście – językoznawstwo polonistyczne ma tu funkcję prymarną.

Moim zdaniem dysertacja doktorska pana mgra Andriia Barana jest oryginalnym opracowaniem naukowym pod względem zamiaru analitycznego, zestawienia podstawy materiałowej oraz przeprowadzenia postępowania badawczego. Uważam, że ta dysertacja spełnia we właściwym stopniu kryteria stawiane pracom doktorskim pod względem metodologicznym, kompozycyjnym i treściowym.

Warszawa, dn.17 IV 2023 r.

[Prof. dr hab. Stanisław Dubisz]